

E-kursuse „EL terminoloogia kolmed põhikeeles” (P2EC:00.141) õppematerjalid

Materjal: Liina Kulu

1. SISSEJUHATUS - MÕTTEID KEELEST JA TÕLKIMISEST

Emakeelena räägib eesti keelt 922 000 inimest Eestis ja 160 000 mujal, peamiselt Rootsis, Soomes, Saksamaal, USA-s, Kanadas ja Venemaal. Lisaks kõneleb eesti keelt veel umbes 168 000 inimest. Sellise kõnelejate arvuga on eesti keel maailma tuhandete keelte hulgas esimese kahesaja seas, uurali keeltest ungari ja soome keele järel kolmas. Samas on eesti keel üks väiksema kasutajaskonnaga riigikeeli maailmas, mis ei takista tal siiski toimimast kõigil ühiskonnaelul aladel. Kuid mis on nende numbrite taga ning mida keel endas kätkeb ja milliseid võimalusi keel meile loob?

Keel on suhtlusvahend ja mõtte mälu. Eesti Vabariigi presidendi Toomas Hendrik Ilvese ütlus „Eesti keel on olnud see oskus, meie olemise pärisosa, mis on aidanud meil alles jääda. Kõigi raskuste ja tagasilöökide kiuste. Mõnel rahval on selleks usk, mõnel teisel territoorium, kolmandal mõni väärtus või ideaal. Eestlaste koosolemise, eestlaseks olemise tsement on eesti keel“ aitab vägagi ilmekalt välja tuua selle, kui tähtis keel ühe riigi ja rahva jaoks võib olla.

Kui keeles kehtivad ka oma reeglid ja tavad, ehkki sageli üsna paindlikud – sest keeltes on palju korrapäratusi ja erandeid ning seetõttu on keeled pidevas muutumises. Keeled muutuvad erinevatel põhjustel. Tänapäeva maailmas on vaja uusi sõnu uute tehnoloogiate kirjeldamiseks. Näiteks sellised sõnad nagu e-post, internet, traadita tehnoloogia, või nanoteadus on tulnud kasutusse üsna hiljuti. Nii kasvab ja areneb keel koos selle rääkijatega.

Tänapäeval õpivad inimesed rohkem võõrkeeli kui varem ning seepärast peaks nende mõistmine, kes Sinuga samasugust keelt ei räägi, olema lihtsam kui varasemalt. Kuid sellegipoolest ei ole vajadus tõlkimise järele kadunud; pigem vastupidi – globaliseerumine ja kiire tehnoloogiline areng (millega kaasneb vajadus uute toodete kasutusjuhiste järele), uute tele- ja infotehnoloogiakanalite ilmumine tekitab tõlkemahtu järjest juurde jms. Nii annab ühiskonna areng aluse ja põhjuse ka tõlkimise arenguks.

Oma roll on siin mängida ka Euroopa Liidul. Muu integratsiooni hulgas on EL-i üheks eesmärgiks aidata kaasa kvaliteetse hariduse arendamisele. Keeled on selle meetme üheks peamiseks aluseks. Mitut keelt valdavatel inimestel on suuremad eeldused integreeritud Euroopa pakutavate haridusvõimaluste ärakasutamiseks. Samas teeb seab keelte „paabel“ Euroopa Liidus ka sealsele institutsionaalsele süsteemile tõsiseid uusi väljakutseid. Et Euroopa Liit on võtnud endale pähe suhtlemise oma kodanikega, liikmesriikide valitsuste ja riigiteenistujatega, äri- ja muude organisatsioonidega kogu Euroopa Liidus nende emakeeles, siis on ka tõlkimise tähtsust raske alahinnata. Osaliselt ka liidu materjalide tõlke korrektsusest sõltub see, kui mõistetak Euroopa Liit oma kodanikule olema saab.

Käesolev kursus “Euroopa Liidu terminoloogia kolmes põhikeeles” ongi praktilise suunitlusega kursus, mille läbinu tunneb Euroopa Liidu poliitika, institutsioonide ning õigusdokumentide terminoloogiat kolmes põhikeeles (inglise, prantsuse, saksa) ja oskab kasutada peamisi väljendeid ning võrrelda nende sisu ja kasutusspetsiifikat. Kursus tegeleb süvitsi Euroopa Liidu institutsioonidega koostööks vajaliku spetsiifilise sõnavaraga ning lihvib väljendite kasutamisoskust.

Kursuse veebipõhised õpiteemad käsitlevad keelte ja keeltegruppide eripärasid ning tõlke korraldamist EL-is. Samuti tutvustatakse tõlke praktilist külge – peamiselt tehtavaid vigasid, ainevaldkondlikke erinevusi (majandus, õigus, politoloogia), andmebaase, mida saab praktilise tõlke juures kasutada, jms. Veebiõppetükke toetavad auditoorsed loengud ja seminarid ning veebipõhised praktilised ülesanded tõlke korraldamisel ja terminite omandamisel.

Jõudu õppimisel ja tõlkimisel!

2. EUROOPA KEELED JA KEELTEGRUPID

2.1. EUROOPA KEELED JA KEELTEGRUPID

Euroopa keeled ja keeltegrupid

Keelte arengut on vaieldamatult mõjutanud kõik meie ümber ühiskonnas toimuv, olgu selleks siis ajaloolised sündmused, tehnoloogiline areng vms. Näiteks on Euroopasse toonud järjest uusi keeli rahvasteränne, samuti on keeled arenenud ajaloos aset leidnud võimuvahetuste ajal. Näiteks Rooma impeeriumi langemine pani aluse protsessile, mis viis erinevate romaani keelte (nagu prantsuse, itaalia ja hispaania keel) tekkimiseni.

Enamik tänapäeva Euroopa keeltest on arenenud ühistest Kesk-Aasia või Anatoolia juurtest – proto-indoeuroopa keelest, mille täpse arengu üle vaieldakse tänaseni.

Seega kuulub suurem osa Euroopa keeltest ühte järgmistest indoeuroopa keelerühmadest:

- **balti** – idabalti (läti ja leedu keel) ning läänebalti (nt vana-preisi keel);
- **keldi** – bretooni (nt kõmri keel) ja gaeli (nt iiri keel);
- **germaani** – põhjagermaani (nt taani ja rootsi keel) ning läänegermaani (nt hollandi, inglise ja saksa keel);

- **romaani** – daakia-romaani (nt rumeenia keel), gallo-romaani (nt prantsuse keel), iberoromaani (nt portugali ja hispaania keel), itali-romaani (nt itaalia keel) ning retoromaani (nt Šveitsis kõneldav romaani keel);
- **slaavi** – idaslaavi (nt vene keel), lõunaslaavi (nt bulgaaria ja sloveenia keel) ning lääneslaavi (nt tšehhi ja poola keel).

Albaania ja kreeka keel on samuti indoeuroopa keeled, kuid pole seotud teiste indoeuroopa alamkeeltega.

Ülejäänud Euroopa keeltele on aga hoopis teised juured. Eesti, soome ja ungari keel kuuluvad uurali keelte soome-ugri harusse, mida arvatakse olevat arenenud Uurali mäestikust läänepool praeguse Venemaa aladel. Malta keel aga on semi keel, millel on araabia juured, ning baski keelel, mille kõnelejaid on umbes 800 000, ei ole leitud seoseid ühegi teise keelerühmaga.

Ainult kolmel uuralikeelsel rahval on tänapäeval olemas oma iseseisev riik, kus vastav uurali keel on elanikkonna enamiku ning ühtlasi riigikeeleks: Ungari, Soome ja Eesti. Tugevasti ümmardatult on maailmas ungari keele kõnelejaid 15 miljonit, soome keele kõnelejaid 5 miljonit ja eesti keele kõnelejaid 1 miljon (kõigi kolme ja eriti ungari keele korral elab neid olulisel määral väljaspool oma rahvusriigi piire). Kõik teised uurali keeled on väiksemad ja vähemuskeelteks eri riikides, enamasti Vene Föderatsioonis.

Uuralikeelsed alad paiknevad tänapäeval üksikute saartena indoeuroopakeelse elanikkonna meres (ainukeseks mitte-indoeuroopa keeleks lisaks uurali keeltele on baski keel Püreneedes). Enamik saari piirneb täielikult või osaliselt slaavi keelealaga, lisaks sellele eesti keel ka balti keelealaga, saami ja ungari keel ka germaani keelealaga ning ungari keel veel ka romaani keelealaga. Kuid mitte alati pole see olnud nii: indoeuroopa keelte levik üle kogu Euroopa on toimunud suhteliselt hilisel ajal. Pole tänini selge, kustkandist indoeuroopa keelte selline levik lähtus. Indoeuroopakeelse elanikkonna algkodu on paigutatud teistkümmesse eri kohta Euraasia territooriumil.

Kui inimesed levisid refuugiumitest pärast jääaja viimase maksimumi jääjätumaale, võis Kalevi Wiiki järgi tekkida olukord, kus läänepoolses Euroopas kõneldi Ibeeria refuugiumist ja idapoolses Euroopas Ukraina refuugiumist pärit keeli. Lääne pool kõneldi keeli, millest me tänapäeval midagi ei tea, kuid eeldatavasti võisid nad olla baski tüüpi, sest hiljem siia levinud indoeuroopa keeltes säilis kohalike keelte jälgi ja need jäljed on tõlgendatavad baskipärastena. Ida pool kõneldi eeldatavasti soome-ugri tüüpi keeli. Euroopa keskel puutusid need kaks keeleala kokku ning võisid siinkandis teineteisega osaliselt ka seguneda. Nimetatud kahest keelealast lõuna pool kõneldi tõenäoliselt mingeid muid nüüdseks kadunud keeli. Seal paiknenud väikese Balkani refuugiumi elanikkonna leviala oli piiratud ega võinud tollal kuigivõrd mõjustada põhjapoolset Euroopat. Loomulikult pole välistatud, et ka põhjapoolses Euroopas leidis keeli, mis ei kuulunud baski või soome-ugri tüüpi keelte hulka.

Kui umbes 10 000 aasta eest hakati Lähis-Idas minema üle põllundusele, kaasnes seal sellega ootuspärane elanikkonna arvu kasv. Oleks oodanud, et elanikkonna kasvuga kaasneb peagi laialiränne üha uue maa viljelemise sihiga. Seda esialgu siiski ei toimunud. Mõeldavaks takistuseks võisid olla tihedalt elavate inimeste seas hõlpsasti levivad hävitavad epideemiad ja/või põllundusest rikastunud inimrühmade vahelised ohvriterohked röövsõjad. 9 000 aasta eest levis põllundus siiski Türgi kaudu piki Vahemere rannikut lääne suunas. Kui Euroopa keskossa migreerunud põldurid olid indoeuroopakeelsed, nagu enamasti arvatakse, jõudsid koos nendega sinna, baski ja soome-ugri tüüpi keelte naabrusse ka indoeuroopa keeled Euroopa keskosast levis põllundus edasi lääne ja põhja suunas mitte enam põldurite massilise migratsiooni tõttu, vaid eelkõige kultuurilise difusiooni teel. See tähendab, et põldurite massilise migratsiooni asemel võis nüüd tegemist olla kõigest väikesearvulise nn. pioneerkolonisatsiooniga ning küttidest-kaluritest-korilastest naabrid õppisid ise teravilja kasvatama. Niiviisi levis põllundus Euroopas üha kaugemale. Eesti territooriumilt on leitud jälgi viljakasvatuse algetest juba 5 000 aasta eest, kuid loomulikult vaid algetest, sest lõplikult läksid eestlased põllundusele üle alles palju hiljem. Arvatakse, et koos põllundusega levisid ka indoeuroopa keeled. Kalevi Wiiki järgi võtsid kütid-kalurid-korilased koos põllundusega üle ka põldurite sotsiaalselt prestiizhssed keeled. See tähendab, et näiteks soome-ugri keelte kõnelejad õppisid ära

indoeuroopa keeled. Kuid see toimus nii, nagu võõraid keeli ikka õpitakse: uude õpitud keelde jäid sisse häälduse, grammatiliste vormide ja lausete moodustamise vead, teiste sõnadega soome-ugri keelte jäänuknähtused ehk substraat.

Nii sündisid Wiiki järgi põhjaindoeuroopa – germaani, balti ja slaavi – keeled, mis tõepoolest erinevad kõigest teistest indoeuroopa keeltest. Selline keelevahetusvöönd moodustus Wiiki järgi ümber kogu indoeuroopakeelsete põldurite elamisala Euroopa keskosas. Indoeuroopa keelte vigadega äraõppimise teel tekkisid – germaani, balti ja slaavi keeltele lisaks – itaali ja keldi keeled, ida pool indoeuroopa tüüpi iraani keelte põhjal sküüdi keeled ning hiljem (alates ajast 1600 aastat tagasi) veel altai tüüpi turgi keelte põhjal nähtavasti tshuvashi ja bashkiiri keel. Slaavi keelte sündi sellise keelevahetuse teel on oletatud ka enne Wiiki ning slaavi keelte osas on vaieldud Wiikile seni kõige vähem vastu. Kõige tugevama kriitika osaliseks on aga saanud Wiiki oletus germaani keelte korral. Aeg näitab, kas Wiikil on õigus, kuid loomulikult on tema seletus vägagi mõeldav, kuigi mitte tingimata ainumõeldav.

Miks jäi näiteks Eesti ala Euroopa keelelise indoeuropiseerumise käigus ikkagi soome-ugrikeelseks? Kalevi Wiiki järgi sellepärast, et siinkandis oli külm ilmastik ja kuusemet-sade tõttu happeline pinnas, mis ei olnud põllunduse algseks levikuks soodsad. Tollal siia sattunud indoeuroopakeelsed põllunduse pioneerid pidid hakkama ka ise küttideks-kaluriteks ning läksid üle siinsetes oludes prestiižsema elatushankimise viisi esindajate soome-ugri keeltele. Selline seletus on igati mõeldav. Iseasi on see, et ligikaudu samasugustes looduslikes tingimustes võitsid Skandinaavias ja praegusel Venemaal hiljem ikkagi indoeuroopa keeled, kuid seda juba teistel asjaoludel: indoeuroopakeelsete riiklike format-sioonide tekkimine jms., mille täismõjust jäi Eesti kaua eemale. Wiiki teooriat keelevahe-tuse osas toetab eestlaste ja teiste läänemeresoomekeelsete rahvaste suur geneetiline lähe-dus oma indoeuroopakeelsete naabritega, eriti germaani- ja baltikeelsetega. Eriti suur, peaaegu identsusele lähenev on Richard Villemsi järgi muide eestlaste geneetiline ühte-langevus baltikeelsete lätlaste ja leedulastega, seda nii emaliinide kui isaliinide osas (jäab tõesti lausa mulje, nagu oleksidki viimased vaid keelevahetuse läbi teinud eestlased). Soome-ugri ja eelkõige läänemeresoome keelte kasutamisest lõuna pool nende praegust

kõnelemisala annavad tunnistust ka Läti, Leedu, Poola, Valgevene ja Ukraina substraatsed kohanimed. Wiik märgib küll õigesti, et mida kaugemal, seda hõredamini need kohanimed esinevad ja seda raskemini kindlaksmääratavad nad on. See on muidugi loomulik asjade seis, eriti ajalise distantsi erinevusi silmas pidades: mida rohkem lõuna poole, seda varem toimus üleminek indoeuroopa keeltele. Ajal on aga ju sama omadus mis kunagisel mannerjäälal – pikkamisi, kuid järjekindlalt pühib ta lõpuks kõik inimtoimingute – ka keeleliste – varasemad jäljed minema.

Samas võttis Eestis kõneldav eesti keel – nagu teisedki läänemeresoome keeled – tema naabrusse jõudnud indoeuroopa keeltelt aastatuhandete jooksul vastu hulgaliselt mõjustusi. Seejuures on neid mõjustusi kõige rohkem tulnud germaani, balti ja slaavi keeltest (siin pole enam oluline, kas need keeled ise sündisid kunagi sel teel, et soomeugrikeeled elanikud õppisid ära indoeuroopa keeled või mitte). Enim puudutab see sõnavara: umbes 30% eesti sõnatüvedest on saadud germaani keeltest, 3% balti keeltest ja 7% slaavi keeltest. Mõnel määral on need keeled mõjustanud ka eesti keele grammatilist ehitust. Kõigil loetletud juhtudel on tegemist pealeladestise ehk superstraadiga. Kuid traditsiooniliselt on oletatud, et eesti keeles leidub ka jäänuk- ehk substraatsõnu tundmatust mitteindoeuroopa keelest või keeltest. Nendeks on peetud sõnu *kõrb*, *neem*, *oja*, *saar* ja rida teisi (enamasti vastetega teistes läänemeresoome keeltes). Niisuguse oletuse taustaks on see asjaolu, et neil sõnadel puuduvad soome-ugri etümoloogiad, s.t. häälikulised vasted teistes soome-ugri keeltes peale läänemeresoome keelte. Viimasest asjaolust on tehtud järeldus, et nad peavad pärinema tundmatust keelest, mida kõneldi Läänemere ümbruses enne soomeugrikeeelsete elanike siia saabumist. Põhimõtteliselt ei saa nende sõnade substraatsset päritolu muidugi välistada, kuid minu jaoks pole nende substraatsuse tõenduseks mingil juhul vastete puudumine teistes soome-ugri keeltes. Kui loobuda traditsioonilisest eksiseletusest kõigi soome-ugri keelte põlvnemisest idapoolses algkodus kunagi kõneldud algkeelest ja ekslikust keelepuumudelid ning näha selle asemel soome-ugri keelte kujunemist rohkem või vähem erinevate keelte omavahelise sarnastumise teel, võivad *kõrb*, *neem*, *oja*, *saar* jt. olla lihtsalt sarnastumisprotsessi objektideks olnud keelte omad sõnad (kui soovitakse, siis võib neid nimetada soome-ugri keelte rühma nõ. sisesubstraadiks). Ehk teiste sõnadega: *kõrb*, *neem*, *oja*, *saar* jt. ongi ehk just need igipõlised eesti keele omad sõnad, mida

sarnastumisprotsess teiste tulevaste soome-ugri keeltega pole minema pühkinud. Äsjase vaatluse juures nägime, kuidas traditsioonilistest seisukohtadest loobumine asetab asjad hoopis uude valgusse, tehes antud juhul kõige võõramast ja seletamatumast kõige omasema ja iseenesestmõistetavama.

Maailma ajaloolises keeleteaduses on praegu käimas varasema teoreetilise mudeli kardinaalne uuenemine, mille keskmes on jõukatsumine divergentsiteooria ja konvergensiteooria vahel. Viimase ajani oli praktiliselt ainuvalitsevaks keelkondade tekke seletamine divergentsi, so. lahkumise, lahkukulgemise teel. Sellest annab kaudselt tunnistust ka senine keeleajalooline terminoloogia, mis on läbinisti biologistlik ning pärineb sisuliselt darwinistlikust liikide tekke õpetusest: keelkond („keelepere“), algkeel („keeleema“), selle tütarkeeled, algkeelsest tüvest võrsuv keelepüü oma hargnevate oksaharudega jne. jne. Nüüd on kiiresti levimas keelkondade tekke seletamine konvergensiteooria, so. lähenemise, koondumise teel. Maailmanimega inglise arheoloogi Colin Renfrew varasem seisukoht, mille järgi Euroopa keeleline indoeuroopastamine toimus sedamööda, kuidas indoeuroopakeelsed põldurid liikusid Türgi kandist kõikjale üle Euroopa, on üldtuntud. Hiljaaegu muutis Renfrew oma seisukohta kardinaalselt. Seda muutust võib iseloomustada lühidalt ning veidi lihtsustatult nii, et deemilise difusiooni ehk elanikkonna levimise kõrval on keeleliste protsesside mõjustajana oluline tähtsus just kultuurilisel difusioonil, mis leiab aset ilma rahvastiku ulatusliku migratsioonita. Miks Renfrew muutis oma seisukohta? Ta nimetab selle põhjusena ajaloolise keeleteaduse tulemusi konvergensiteooria alal.

Lingvistilise konvergensiteooria varasem valitsemine läbi aegade on saanud selgelt formuleeritud põhjenduse Robert M. W. Dixoni raamatus "The Rise and Fall of Languages" (1997) ning Daniel Nettle'i raamatus "Linguistic Diversity" (1999). Nn. keelkonnad tekkisid maailmas peamiselt konvergensiteooria teel, seevastu nende divergentne teke oli erandlik. Viimati toimus lingvistiline divergents laiaulatuslikult tänapäise inimese *Homo sapiens sapiens* väljarände ajal Ida-Aafrika algkodust ning lõppes siis, kui inimene oli asutanud kogu maailma. Siitpeale oli tegemist pideva konvergensiga, mis katkes kiviajal vaid erandkorras looduslike katastroofide või uute liiklus- ja töövahendite kasutuselevõtu tulemusena – mõlemad põhjustasid küttidest-kaluritest-korilastest elanikkonna migratsiooni.

Alles põllunduse ja karjanduse ulatuslik levik lõi uuesti eeldused lingvistilise divergentsi hoogsamaks toimimiseks.

2.2. EUROOPA LIIDU AMETLIKUD KEELED NING EUROOPA LIIDU KEELEPOLIITIKA

Euroopa Liidus on 23 ametlikku ja töökeelt. Need on: bulgaaria, eesti, hispaania, hollandi, iiri, inglise, itaalia, kreeka, leedu, läti, malta, poola, portugali, prantsuse, rootsi, rumeenia, saksa, slovaki, sloveeni, soome, taani, tšehhi ja ungari keel. Iga riik otsustab enne ühinemist, millist keelt ta ELis ametliku keelena kasutada soovib. Ühinemisakt kajastab sellealast kokkulepet. Mõnel juhul ei ole liikmesriigi kõigile ametlikele keeltele taotletud ELi ametliku keele staatust.

Esimene ühenduse õigusakt, millega määrati kindlaks ametlikud keeled, võeti vastu 1958. aastal. Sellega kehtestati ühenduse ametlikeks ja töökeelteks hollandi, itaalia, prantsuse ja saksa keel, mis olid tol ajal liikmesriikides räägitavad keeled. Alates sellest ajast on vastavalt riikide ühinemisele ELiga kasvanud ka ametlike ja töökeelte arv. Ametlikke keeli on siiski vähem kui liikmesriike, kuna mitmes riigis räägitakse sama keelt. Näiteks Belgias on ametlikud keeled hollandi, prantsuse ja saksa keel, ning Küprosel räägib enamuse inimesi kreeka keelt, mis on ka sealne ametlik keel.

Ametlike ja töökeelte kasutamisel on kaks põhimõtet:

- ELi institutsioonidele võib saata dokumente ning saada vastuseid mis tahes nimetatud keeles
- ELi määrused ja muud õigusaktid avaldatakse ametlikes ja töökeeltes, sama kehtib Euroopa Liidu Teataja kohta

Piiratud aja ja rahaliste vahendite tõttu tõlgitakse üksnes õigusaktid ja üldsusele olulised või olulist huvi pakkuvad dokumendid kõigisse ametlikesse keeltesse (23), ning see on vaid väike osa institutsioonide tööst. Muud dokumendid (näiteks kirjavahetus riiklike ametiasutustega, konkreetsete isikute või üksustega seotud otsused ja muu kirjavahetus) tõlgitakse ainult vajalikesse keeltesse. Seadusest lähtuvalt võivad ELi institutsioonid sise- ja välis- asjaajamise keele ise valida. Euroopa Komisjonis, näiteks kasutatakse sisemiseks asjaajamiseks peamiselt kolme keelt – inglise, prantsuse ja saksa keelt. Samas vajavad Euroopa Parlamendi saadikud emakeelseid töödokumente, seepärast on need dokumendid algusest peale tõlgitud kõikidesse keeltesse.

Samas ei oleks mingit mõtet kehtestada Euroopa Liidus ühte ametlikku keelt – enamik EL-i rahvastikust kaotaks seeläbi võimaluse ELi tegevusest aru saada. Ükskõik milline keel valitakse, ei valda enamik ELi rahvastikust seda piisaval tasemel, et kohaldada seadusi või kasutada oma õigusi või väljendada ennast piisavalt hästi, et osaleda EL-i tegevuses. Millise keele Teie valiksite? Kõige rohkem räägitakse Euroopa Liidus emakeelena saksa keelt. Kuid väljaspool Saksamaad ja Austriat ei kasutata seda eriti laialdaselt. Euroopa Liidu keeltest räägitakse maailmas emakeelena kõige rohkem hispaania ja portugali keelt, kuid enamik selle keele rääkijatest elab väljaspool Euroopat. Prantsuse keel on ametlik või üks ametlikest keeltest kolmes liikmesriigis, seda räägitakse mitmel pool maailmas ning õpetatakse paljudes Euroopa Liidu koolides, kuid seda kasutatakse rohkem Lõuna- ja Lääne-Euroopas kui kontinendi põhja- ja idapiirkondades. EL-i keeltest kasutatakse Euroopa Liidus kõige sagedamini esimese või teise keelena inglise keelt, kuid hiljutistest uuringutest selgus, et pisut vähem kui pool liidu rahvastikust ei valda seda keelt piisaval tasemel.

Euroopa Liidu keelepoliitika hõlmab järgmiseid tähiseid:

Nõukogu 12. mai 2009. aasta järeldused, mis käsitlevad strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal („ET 2020”)

<http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:01:ET:HTML

ELi haridusministrite nõukogu tuletas meelde 2002. aasta Barcelona eesmärki – õppida vähemalt kaht võõrkeelt juba varases eas. Ministrid kutsusid komisjoni üles jätkama tööd, et võimaldada kodanikel suhelda kahes võõrkeeles, edendama vajadusel keeleõpet kutse-õppe- ja koostisvaldkonnas, täiskasvanuõppes ning pakkuma sisserändajatele võimalust õppida neid vastuvõtnud riigi keelt.

Ajakohastatud strateegiline raamistik üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal, detsember 2008

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/com865_et.pdf

Komisjon esitab käesolevas dokumendis oma strateegilise nägemuse ELi liikmesriikide vahelisest koostööst haridus- ja koolitussüsteemide reformimise valdkonnas. See hõlmab nii koheseid prioriteete aastateks 2009–2010, kui ka pikaajalisi väljakutseid ning soovitusi tõhusamate vahendite kohta asjaomaste eesmärkide saavutamiseks.

Nõukogu 21. novembri 2008. aasta resolutsioon mitmekeelsust edendava Euroopa strateegia kohta

<http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:320:0001:01:ET:HTML

Asjaomane resolutsioon võeti vastu komisjoni 2008. aasta septembri teatise järelmeetmena.

Mitmekeelsus: Euroopa rikkus ja ühine kohustus, september 2008

http://ec.europa.eu/education/languages/news/news2853_en.htm

Komisjoni teatises toetatakse lähenemisviisi, mille kohaselt kaasatakse keelilise mitmekesisuse põhimõtte paljudesse EL-i poliitikavaldkondadesse.

Keelilise mitmekesisuse valdkonnas võetavate ühenduse meetmete läbivaatamine

http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/inventory_et.pdf

Komisjoni talituste töödokument täiendab ja toetab keelelist mitmekesisust käsitlevat komisjoni teatist, kaardistades meetmed, mida erinevad komisjoni talitused on asjaomases valdkonnas juba võtnud või mida nad hetkel rakendavad.

Nõukogu 22. mai 2008. aasta järeldused mitmekeelsuse kohta

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:140:0014:01:ET:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:140:0014:01:ET:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:140:0014:01:ET:HTML)

Asjaomased järeldused põhinevad 2007. aasta novembris toimunud haridusministrite nõukogu ning 15. veebruaril 2008 toimunud keelelist mitmekesisust käsitleva ministrite konverentsi raames aset leidnud aruteludel.

Keelelist mitmekesisust käsitlev avalik konsultatsioon: veebipõhine konsultatsioon 2007. aasta sügisel ning avalik arutelu 15. aprillil 2008

http://ec.europa.eu/education/languages/news/news1466_en.htm

Komisjon korraldas veebipõhise arutelu ajavahemikul 15. september–15. november 2007, kutsudes nii organisatsioone kui ka üksikisikuid üles avaldama oma seisukohti ja ootusi seoses keelepoliitikaga. Uuringu tulemused avaldati 2008. aasta veebruaris ning need olid päevakorras keelelist mitmekesisust käsitleval avalikul arutelul, mis toimus 15. aprillil 2008.

Keelelist mitmekesisust käsitlev ministrite konverents, 2008

http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc2886_en.htm

Euroopa Komisjon korraldas 15. veebruaril 2008 ministrite konverentsi, et arutada keeltega seotud väljakutseid ja võimalusi 23 ametliku keelega Euroopa Liidus.

Liikmesriikide kõrgete esindajate konsultatiivkohtumine, 2008

http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc2888_en.htm

17. jaanuaril 2008 korraldas komisjon liikmesriikide kõrgete esindajate konsultatiivkohtumise, et kuulata ära nende isikute seisukohad, kes osalevad keelepoliitika küsimuste otsustamisel liikmesriigi tasandil.

Uus mitmekeelsuse raamstrateegia, 2005

http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc99_et.htm

2005. aasta novembris avaldas komisjon teatise „Uus mitmekeelsuse raamstrateegia”, mis oli esimene selleteemaline komisjoni teatis.

Euroopa keeleoskuse näitaja

http://ec.europa.eu/education/languages/language-teaching/doc46_et.htm

2010. aastal korraldatava Euroopa uuringu eesmärk on võimaldada liikmesriikidele, poliitikakujundajatele, õpetajatele ja praktikantidele usaldusväärseid võrdlusandmeid võõrkeeleoskuste kohta kõikjal Euroopa Liidus.

Keeleküsimusi käsitlev tegevuskava (2004–2006)

http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/doc112_et.htm

2002. aastal vastu võetud resolutsioonid on peamisteks alusteks tegevuskava „Keeleõppe ja keelelise mitmekesisuse edendamine” toetamisel.

Resolutsioon, milles soovitatakse meetmeid keelelise mitmekesisuse edendamiseks ja keelte õppimiseks, 2002

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001-0719+0+DOC+XML+V0//EN>

Euroopa keelte aasta lõppedes võttis Euroopa Parlament vastu resolutsiooni, milles soovitati meetmeid keelelise mitmekesisuse edendamiseks ja keelte õppimiseks. Sellele järgnes nõukogu 14. veebruari 2002. aasta resolutsioon.

Euroopa keelteaasta

http://ec.europa.eu/education/languages/orphans/doc3344_et.htm

Euroopa Liit ja Euroopa Nõukogu kuulutasid 2001. aasta Euroopa keelteaastaks.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF>

Lissaboni strateegia

http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm

Euroopa tasandi poliitikud on tunnustanud haridust ja koolitust kui tänapäevase teadmiste põhise ühiskonna ning majanduse arengu ja edu alust. ELi strateegias kutsutakse riike üles tegema koostööd ning õppima vastastikustest kogemustest.

Piirkondlikud ja vähemuskeeled

http://ec.europa.eu/education/languages/languages-of-europe/doc139_et.htm

ELi keelepoliitika hõlmab ka toetust piirkondlikele ja vähemuskeeltele, mis annavad olulise panuse ELi keelelisse mitmekesisusse.

Valge raamat hariduse ja koolituse kohta – „Õpetamine ja õppimine: teel õpiühiskonna suunas”. 1995

http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc409_en.pdf

Kõnealuse valge raamatu kohaselt saab haridus ja koolitus pakkuda lahendusi kolme peamise „pöördeteguri” – infotehnoloogia, rahvusvahelistumise ning teadus- ja tehnika-valdkonna – esitatavatele väljakutsetele vastamiseks.

Keeled aastal 2010 ja pärast seda

2000. aastal võttis Euroopa Liit endale eesmärgiks saada aastaks 2010 maailma kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmiste põhiseks majandusjõuks. Eesmärk hõlmab muu hulgas tugevama sotsiaalse ühtekuuluvuse ja püsiva majanduskasvu saavutamist ning suurema hulga ja paremate töökohtade loomist. Kava selle eesmärgi saavutamiseks tuntakse kui Lissaboni strateegiat.

Hariduspoliitikal on nimetatud strateegias keskne roll, seejuures on väga olulisel kohal just keeleõpe. **Euroopa Liidu haridusministrid seadsid Lissaboni strateegia toetuseks kolm põhieesmärki, mida loodetakse saavutada aastaks 2010:**

1. parandada ELi haridus- ja koolitussüsteemide kvaliteeti ja tõhusust;

2. tagada kõigile juurdepääs haridusele;
3. tuua haridus- ja koolitussüsteemid lähemale ümbritsevale maailmale.

Põhieesmärgid ja sammud nende saavutamiseks on esitatud tööprogrammis “Haridus ja koolitus 2010” – hariduse ja koolituse panus Lissaboni strateegiasse.

3. TÕLKIMINE

3.1. MIS ON TÕLKIMINE?

Sageli aetakse segamini tõlgi ja tõlkija töö. **Tõlkija töötab kirjalike tekstidega** (tõlgib näiteks romaani, kasutajajuhiseid, kirju, subtiitreid, veebisaite) – seevastu tõlk vahendab suulist teksti kellelegi kolmandale mõnes muus keeles. Enamasti tõlgitakse vajalikke praktilisi asju (juhendid, ametlikud aruanded, finantsaruanded jne), kuid samuti kirjan- duslikke tekste (luuletused, romaanid, esseed jne).

Sõltuvalt teksti iseloomust võivad tõlkimisel osutada vajalikuks teatud tehnilised teadmi- sed – näiteks elektroonika-, rahanduse-, meditsiini-, keemia- või botaanikaalased, või ka kultuuri- ja stiialased teadmised (riimi või sõnamängu puhul).

Mis puutub masintõlkesse, siis võib see anda ettekujutuse võõras, teile mõistetamatus keeles kirjutatud tekstist, kuid valemõistmise oht on siin siiski suur. Korraliku tõlke pu- hul peab arvestama konteksti, struktuuri, grammatikareegleid, stiili ja võimalikke mitme- timõistetavusi sünonüümide ja sõnamängu puhul. Seetõttu võib tõlkimisega seotud tehnoloogia olla inimesele abiks, kuid mitte teda asendada.

Euroopa institutsioonides tõlgitakse õigusakte ning poliitika- ja haldusdokumente, mis on keerulised ning oma sisult ja vormilt ametlikud. Nende tõlgete puhul on heaks

tavaks järgida tekstide ühtsust, kujundust ja stiilinõudeid. Selle ülesande täitmiseks on elektroonilised tõlkevahendid väga kasulikud.

Tõlkimine Euroopa Liidus

Keeleliselt mitmekesine Euroopa Liit toetub ladusa toimimise huvides kutselistele tõlkijatele ja tõlkijatele. Euroopa Liidu erinevate institutsioonide ja organisatsioonide keeletalituste ülesanne on **toetada ja tugevdada mitmekeelset teabevahetust** Euroopas ja aidata eurooplastel **liidu poliitikat** mõista. **Tõlkijate tõlgitud kirjalikud tekstid** on vahendiks, kuidas Euroopa Liit saab täita oma õiguslikku kohust **teavitada** üldsust.

Osa Euroopa Liidu õigusakte on kodanikele ja ettevõtetele otseselt kohustuslikud ning lihtsa õiguspõhimõtte kohaselt peavad nii nemad kui ka liikmesriikide kohtud saama **luga õigusakte enesele mõistetavas keeles**. Laiemalt – iga Euroopa Liidu kodanik on oodatud andma panuse Euroopa integratsiooni. Nad peavad saama seda teha oma emakeeles.

Euroopa Liidu tõlketalituste töö annab panuse liidu avatusse, legitiimsusesse ja tõhususse. Tõlkide ja tõlkijate konkreetsed tööülesanded ja -meetodid on sõltuvalt iga institutsiooni rollist erinevad.

Suuline tõlge

Euroopa Liidus on 27 liikmesriiki ja 23 ametlikku keelt. Selline keeleline mitmekesisus on kogu maailmas haruldane ning mõnede arvates on sellest tekkivast lisatööst esmapilgul rohkem probleeme kui kasu. Kuid on siiski konkreetsed põhjused lisavaeva näha. Osa Euroopa Liidu õigusakte on kodanikele ja ettevõtetele otseselt kohustuslikud ning lihtsa

õiguspõhimõtte kohaselt peavad nii nemad kui ka liikmesriikide kohtud saama lugeda õigusakte enesele mõistetavas keeles. Et iga ELi kodanik on oodatud andma panuse Euroopa integratsiooni, peavad nad saama seda teha oma emakeeles. See põhimõte on eriti asjakohane Euroopa Parlamendis, kus parlamendi liikmed arutavad eelnõusid, samuti paljude komisjoni tööd toetavate ekspertrühmade töös. Seetõttu värbavad ELi institutsioonid hulgaliselt **konverentsitõlke**. Erinevalt kirjalikust tõlkest on suuline tõlge selline **suuline suhtlemine**, mille puhul edastatakse sõnum teises keeles loomulikult ja ladusalt, jäljendades ka rääkija esitust, hääletooni ja veenvust, ning pöördudes kuulaja poole esimeses isikus.